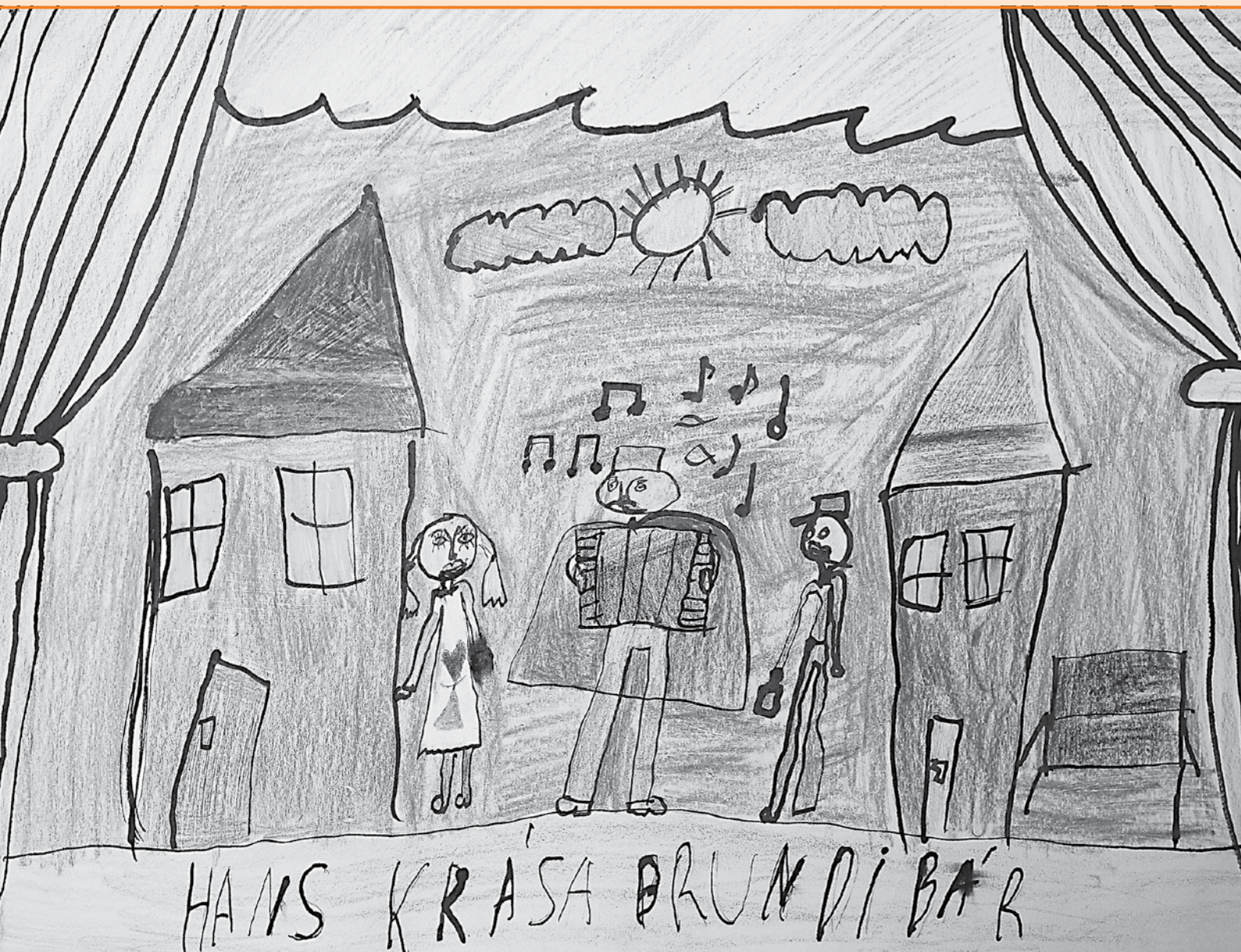

Tereziánská iniciativa 87

ČASOPIS MEZINÁRODNÍHO SDRUŽENÍ

září 2017

**Obrázek z výtvarné soutěže žáků základních
a středních škol, kterou pořádá Památník Tereziánská**

*Kateřina Šavelová – Představení Brundibára,
8 let, ZŠ Tereziánská (1. kategorie, 6. místo)*

Antisionismus nahradil antisemitismus minulého století

Mysleli jsme si, že po vyvraždění dvou třetin evropských židů a skoro devadesáti procent židovských dětí Evropy bude antisemitismus patřit minulosti. To byl bohužel velký omyl. Jediný rozdíl je v tom, že „*smradlavého žida*“ nahradil „*vražedný sionista*“. Definice antisemitismu se od doby, co existuje Izrael, zásadně změnila. Před rokem 1945 se člověk, který nenáviděl židy víc než obvykle, hrdě označoval za antisemitu. Dnes můžeme jednoznačně toho, co žádá od židů, resp. Izraelců to, co by od nežidů ani ve snu nepožadoval, označit za antisemitu. Obrany schopný žid je pro většinu Němců, resp. Evropanů po 2 000 let obětní role nesnesitelný. Židé mají zůstat oběťmi, které se smí okrást, vyhnat nebo zabít. V našich pokrokových demokratických státech pak můžeme židovské oběti z Paříže, Bruselu nebo z Jeruzaléma oplakávat a litovat a můžeme také uspořádat pamětní oslavu s klezmerovou muzikou.

Antisemitismus není předsudek, ale resentment. Předsudky jsou neškodné. Předsudky potřebujeme, abychom se vyrovnali se svým životem. Existují pozitivní a negativní předsudky: Židé jsou národ knihy a humoru (to nám vyhovuje). Židé jsou chtiví peněz a domýšliví (to slyšíme neradi). Předsudek míří na jednání člověka, zatímco resentment na jeho existenci. Antisemitovi nevadí jen to, co žid dělá a jak se chová, ale vadí mu jeho existence. Bohatí židé jsou vykořisťovateli, chudí jsou příživníci, chytří židé jsou domýšliví, hloupí (ano i takoví jsou) ostuda pro židovství. Antisemita je proti všemu, co židé dělají i naopak. Proto nemá cenu s antisemity vést diskusi o absurditě jejich názorů. Antisemité se musí vyčlenit a izolovat v jakési sociální karanténě. Naše společnost musí dát jasně najevo, že antisemitismem se musí opovrhovat a zacházet stejně jako s výchovou dětí

bitím nebo jako se znásilněním. Antisemitismus podléhá historické změně. Chudoba dnes také neznamená totéž jako v době Olivera Twista nebo Popelky. Primitivní antisemitismus je antisemitismus

hloupých holomků, abych citoval filozofa Augusta Bebla. Maluje hákové kříže na hroby, řve: „Juda verreckel!“ Nikdo se dnes nebude solidarizovat s primitivním nacistou, který zvedá ruku k pozdravu „Heil Hitler“ nebo řve „židí ven“. Takový člověk je hnusný a hloupý, ale je to jen případ pro policii, protože již není relevantní v dnešní době. Dnešní moderní antisemita nemá oholenou lebku, ale je zdvořilý a často s akademickým titulem. Oplakává mrtvé židy, které jeho předci v Osvětimi zavraždili, ale současně se ptá, jak to, že se židé navzdory *výchovné zkušenosti* v Treblince nic nenaučili a utlačují a týrají jiný národ. Moderní antisemita nevěří pamfletu „Protokoly sionských mudrců“, ale mluví o izraelské lobby, která mává Amerikou jako psí ocasem. On pořádá 27. ledna každý rok vzpomínkový den osvobození Osvětimi, ale současně přiznává právo na atomovou bombu Íránu, který každý měsíc oznamuje světu, že zničí Izraelský stát. Dnešní antisemita opovrhne primitivním antisemitismem, ale přiznává se k antisionismu, aby mohl

Pavel Hoffmann v dubnu 2012

říjen 2008

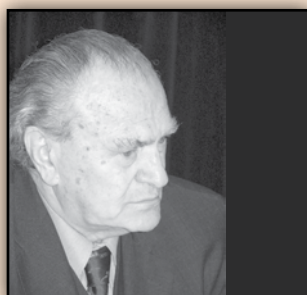
leden 2009

duben 2012

leden 2016

leden 2007

10. srpna oslavil Jaroslav Kraus, dlouholetý místopředseda TI, pětadevadesáté narozeniny. Do dalších let přejeme hodně zdraví, štěstí a osobní spokojenosti.

Předsednictvo TI

říjen 2016

svůj odpor k židům projevovat v korektně politické formě. Antisionista má stejný poměr k Izraeli jako klasický antisemita k židům. Antisionistu nezajímá, co Izrael dělá nebo nedělá. Antisionistovi vadí, že Izrael vůbec existuje. Proto se vehementně zúčastňuje debat pro řešení palestinské otázky, která by pro Izrael znamenala *konečné* řešení, přičemž ho masové vraždy v Zimbabwe, Dárfúru nebo v Sýrii nechávají naprosto chladným. Před válkou existovali antisemité, židé a antisemitismus, po válce byl antisemitismus bez židů a dnes se setkáváme s novým fenoménem – antisemitismem bez antisemitů. Nové je taktéž povolání *hobby antisemita*, který přes den pracuje v podniku nebo v kanceláři a večer píše kritické texty o Izraeli, které pak uveřejňuje na pochybných antisionistických webových stránkách. Antisionismus a antisemitismus jsou dvě strany stejné mince. Jestli byl antisemita přesvědčen, že židé jsou sami vinni na antisemitismu, je antisionista přesvědčen, že Izrael není jen vinný za utrpení Palestinců, ale i za vlastní utrpení. Moderní antisemita ctí mrtvé židy, ale má živým židům za zlé, že se brání. Křičí: Zabraňme začátkům, když několik *hobby nacistů* pochoduje v Berlíně, ale má porozumění pro iránskému ministerskému předsedu, který každý měsíc vyzývá k vymýcení Izraele jako rakovinového nádoru. Moderní antisemita je zhrozen, když v Paříži nebo v Berlíně

islamisté povraždí nevinné civilisty, ale hledá „motivaci“, když dva Arabové vyvraždí celou židovskou rodinu a navíc uříznou hlavu kojenci. Představitel takové tendence, např. pan Christian Wagner, korespondent bavorského rozhlasu, který se po bestiální vraždě čtyř modlících se židů v jeruzalémské synagoze veřejně ptá, „po motivaci atentátníků se nikdo neptá“. Ano, motivace chybí! Jenže jakou motivaci má někdo, kdo se s dalším vrahem domluví sekerami rozseká čtyři modlíci se v jeruzalémské synagoze? Nic nebylo ukradeno, takže to nebyla loupežná vražda, žárlivost taky nepřipadá v úvahu a nehodu můžeme vyloučit. Případ je záhadný. Stejným způsobem si 71 % německých občanů nedovede představit, že by židé a Arabové nejen v Izraeli, ale i v případném nově vytvořeném státě Palestina žili společně. Raději sní o etnické čistce, stejně jako Adolf nebo Abbas, kteří svým spoluobčanům slibili židuprázdný stát. Takovou představu ale všude jinde na světě kritizují.

Úkolem lidstva není ptát se pokrytecky po „motivaci“ vrahů – ten je dobře znám – ale jak je zastavit. První krok je – ten motiv jednoznačně a hlasitě pojmenovat a nepřipustit žádné výmluvy ve prospěch vrahů. Jediným motivem vrahů a jejich pomahačů je sadistická nenávist vůči židům.

Pavel Hoffmann

Dopis zastupující předsedkyně frakce CDU/CSU v Bundestagu Gitty Connemann:

Milý pane Hoffmann,

před krátkým časem jsme se poznali. Po památném pořadu spolku „Iniciativa 27. ledna“ jsme měli příležitost jen velmi krátce spolu mluvit. Přesto na mě naše setkání působí dodnes.

Byl jste schopen mě svým jedinečným proslovem vyburcovat. Jak si jistě umíte představit, slyšela jsem již hodně proslovů svědků holocaustu. Skoro vždy šlo (ze známého důvodu) o pohled na minulost, což znamená pohled na zločiny a masové vraždy, které páchali nacisté, jakož i o poselství pro budoucnost. Vy jste ale překlenul mnohem větší časový oblouk. Kromě vlastních zážitků a z nich plynoucí vzkaz: „Už nikdy víc!“ jste ukázal na několika příkladech, jak je i dnes antisemitismus znovu živý a jak jsou židovští občané ohroženi nejen u nás, ale i na celém světě.

Milý pane Hoffmann, k tomu je nutná odvaha. Ne každý chce dnes toto poselství slyšet. Je spousta lidí, kteří se dokonce snaží toto poselství umlčet. Říct to veřejně a otevřeně jako Vy potřebuje pevnou páteř. Osobně bych měla velké porozumění, kdybyste toto riziko na sebe nebral. Společensky a politicky jsem Vám však nekonečně vděčná za Vaši odvahu, pohotovost a sebevědomí.

Milý pane Hoffmann, doufám proto, že se v blízké době zase setkáme. Řekl jste mi, že jste ochoten přijít i do mého působiště na dalekém severu. Proto se v budoucnu spojím s pracovní skupinou spolku Izraelsko-německého přátelství. Samozřejmě Vám budou veškeré Vaše výlohy hrazeny. Přihlásím se Vám.

Pro dnešek mi dovolu je říct, že máte můj respekt a srdečné díky.

Vaše Gitta Connemann

Lisa Miková: Terezín jsem prožívala jinak než ostatní

Lisa Miková oslavila letos v lednu své devadesáté páté narozeniny. Má za sebou nevšední osud, který židovským rodinám přisoudilo 20. století. Nebýt holocaustu, stala by se z ní pravděpodobně známá módní návrhářka. Navštívila jsem ji v Domově sociální péče Hagibor.

Paní Liso, jak se vám vede? Nemůžete vůbec chodit?

Bohužel musím jen ležet. Víte, můj syn chodil o holi, a když seděl, opřel si ji obvykle tak, že šikmo vyčnívala za jeho židli. Mnohokrát jsem mu říkala, aby to nedělal, až jsem o tu hůl jednoho dne zakopla a byl z toho těžký úraz. V nemocnici to zřejmě nezvládli, tak je ze mne ležící pacient. Tady na Hagiboru mě někdy posadí do křesla a odvezou třeba do zahrady. Tak aspoň vidím malý kousek světa. Nejsem ale pořád sama. Moje rodina se o mne stará a taky mám dost přátel, kteří sem chodí. Kromě toho hodně čtu a luštím křížovky, abych si namáhala mozek.

Lisa Miková při rozhovoru s Petrem Sokolem v rámci cyklu pořadů „Naše 20. století“

Rozhovor s Lisou Mikovou zaznamenala Zoja Franklová

Pojďme se tedy přenést do vašeho mládí: Před válkou jste se učila módní návrhářkou. Jak jste si tenkrát představovala svůj život a to, co budete dělat?

Byla jsem nadaná na kreslení, zdědila jsem to po otci, a tak jsem začala studovat školu Viléma Rottera, kde mě učily i švadleny ze známého módního salonu Hany Podolské. Rodiče mě v těchhle mých plánech podporovali. Dokud jsme ještě žili normálně, tak otec řekl: Musíš se pořádně naučit francouzsky, a pak tě pošlu studovat do Paříže, aby ses seznámila s tou skutečně pravou módou. Mluvit francouzsky jsem se sice naučila, jenže přišla okupace. Do Francie jsem odjet nemohla a také tady v Praze mě ze školy vyloučili. Ještě než nás deportovali do Terezína, tak jsem tajně navrhovala šaty pro salon paní Podolské.

Mluvíte několika cizími jazyky. Ještě stále je používáte?

Ano, umím německy, anglicky, francouzsky. Učila jsem se také španělsky, ale to jsem nedotáhla. Stále mluvím běžně anglicky, protože mám převážnou část rodiny v anglicky mluvících zemích. Německy samozřejmě, měla jsem bilingvní výchovu. Francouzsky už nemám s kým mluvit, měla jsem ve Francii přátele, ale všechny jsem je přežila.

Když se přeneseme do Terezína, kde jste se nedobrovolně ocitla se svými rodiči – na co z toho nejméně vzpomínáte?

Že jsem tam poznala svého manžela, se kterým jsme pak společně prožili skoro 50 let. Dokonce jsme spolu mohli bydlet v takovém malém kumbálku, který František sám

postavil ve střešním prostoru jedné z budov. To byl na poměry v Terezíně úplný luxus.

Když to takhle říkáte, tak je vidět, že je to pro vás milá vzpomínka. Ale celkově nemohl být pobyt v Terezíně tak pěkný zážitek.

Pěkné to nebylo vůbec, hlavně proto, že jsme přišli o svou svobodu. Ale já jsem to prožívala jinak. Tehdy ještě žili moji rodiče, ti Františka znali a souhlasili s tím, abych si ho vzala. Takže jsem se v Terezíně vdala, dokonce dvakrát, protože Němci v tom chtěli mít pořádek a museli jsme sňatek opakovat. A to pořád nestačilo – když jsme se vrátili z lágru, neměli jsme žádný doklad o tom, že jsme se vzali, a české úřady to tedy neuznaly. Tak jsme měli třetí svatbu a pak už jsme pořád zůstali spolu.

Jak jste se vlastně seznámili?

Právě díky tomu, že jsem uměla hezky kreslit, mě přidělili na práci do technické kanceláře v Magdeburských kasárnách. Tam pracovalo také několik inženýrů a mezi nimi i můj budoucí manžel. František přijel do Terezína úplně prvním transportem Ak 1 a pomáhal při zřízení ghetta. Díky tomu mu Němci slíbili, že ho nepošlou z Terezína na východ. Když jsme se vzali, tak jsme mysleli, že budeme oba chráněni před transportem.

Co jste v té kanceláři vlastně dělala?

Pracovala jsem jako kreslířka. František mě také poprosil, abych nakreslila malé plány ghetta, kde byly zakresleny všechny důležité budovy. Tehdy jsem nevěděla, na co je potřebuje, až po válce jsem se dozvěděla, že byl zapojen

Fotografie módních návrhů Lisy Mikové na výstavě 13 komnat První republiky v galerii tančícího domu. Výstava potrvá do 25. 10. 2017

do ilegálního odboje. Ty plány ghetta se pašovaly ven z Terezína a měly se využít v případě, že by došlo k povstání. Když už byly plány hotové, žádal mě můj muž, abych se nechala přeradit na jinou práci. Nechtěl, abych pracovala společně s ním, abych nebyla zatažena do ničeho nebezpečného. Snažil se mě ochránit. Tak jsem začala pracovat v zemědělství.

Ty výhody, které Němci slíbili vašemu manželovi, ovšem dlouho neplatily a on musel odejít s transportem. Vy jste se pak přihlásila dobrovolně – v domněnce, že se s ním shledáte.

Němci lákali ženy, aby se přihlásily do následujícího transportu, že se díky tomu setkají se svými manžely. Tenkrát mne varoval sekretář rabína pan Prochnik, to byl velmi informovaný pán. Když jsem se přihlásila do transportu, řekl mi, abych to okamžitě vzala zpátky. Věděl, že to není tak, jak Němci tvrdili, ale nemohl mi nic prozradit. Já jsem si ale představovala, že tam všichni budou mít své manželky, jen můj muž ne, a tak jsem svou přihlášku do transportu nezrušila. Dost brzy jsem zjistila, že měl pan Prochnik pravdu, ale už bylo pozdě. Po válce jsme ho s manželem hledali, ale nepodařilo se ho najít. Teprve nedávno jsem si na jeho jméno po dlouhé době vzpomněla.

S transportem jste se dostala do Osvětimi. Co se dělo tam?

Měla jsem kliku, že jsem tam byla jen velmi krátkou dobu, dokonce ani nemám osvětimské číslo. Nacisti nutně potřebovali lidi na práci, takže nás odtamtud brzy odvezli do Freibergu u Drážďan. V Osvětimi jsem vlastně ani nezjistila, jaké strašné věci se tam dějí.

Co jste potom vlastně dělala?

I když jsem byla dost drobná a neměla moc síly, musela jsem pracovat v továrně na letadla. Nýtovala jsem křídla letadel, tím jsem si úplně zničila pravou ruku.

Pak začaly pochody smrti...

Ano, transportovali nás do Mauthausenu v Rakousku. Cesta byla příšerná. Mauthausen byl vyhlazovací tábor

s plynovými komorami a Němci je v noci před příchodem Američanů rozmontovali, aby za to nebyli potrestáni. Naštěstí byl tábor osvobozen hned, jak do něj naše skupina žen přišla, to bylo štěstí. Američani se chovali krásně, hned přivolali ošetřovatelky, aby nám pomohly. Pochopitelně že jsme musely jíst dietně, měly jsme pořád průjmy. Pamatují si, že nám sestry dávaly silný čaj, a to hodně pomáhalo. Američani nás také přestěhovali do pokojů po esesácích, které předtím umyli a vyčistili. Každá z nás žen měla na jednu svoji postel, už jsme vůbec nevěděly, jaké to je. Ani spát jsme napřed nemohly.

Jak to bylo po osvobození?

Z Mauthausenu nás odvezli autokarem do Prahy. Naše rodina se domluvila, že se po válce sejdeme u tetičky, která žila ve smíšeném manželství – takže jsme předpokládali, že nebude muset do transportu. A opravdu jsme se u ní shromáždili, samozřejmě jen ti, kteří přežili. A můj manžel tam za mnou přišel o pár dní později.

Jaký byl vlastně jeho osud po transportu z Terezína?

Dostal se do různých pracovních táborů, například byl v Ebensee, kde pracoval v podzemních továrnách. Naštěstí to všechno přežil.

Jak jste si zvykala na svobodu?

Na lepší si člověk vždycky zvykne, ale museli jsme s mužem oba tvrdě pracovat, protože jsme nic neměli. Do žádné idylly jsme se nevraceli. Nárokovala jsem si krásný byt ve Spálené ulici, kde jsme bydleli s rodiči, ale nedali mi ho, protože tam už bydlel někdo jiný. Potom nám přátelé mého muže sehnali byt na Malé Straně, takže bez střechy nad hlavou jsme nezůstali. Po roce 1948 jsem to také s mým buržoazním původem neměla dobré politicky. Ale hůř na tom byli ti, kteří po válce zjistili, že zůstali z celé rodiny naživu sami. Kdyby se mi to stalo, tak bych odešla za příbuznými do zahraničí, tady bych nezůstala.

Před válkou jste si představovala, že budete návrhářka. Proč jste na to po osvobození nenavázala? ►

Bylo to kvůli zraněné ruce, o které jste se už zmínila?

V lágru jsem musela opravdu hodně těžce pracovat a odnesla to pravá ruka. Ještě dneska se sotva podepíšu. Zkusila jsem se vrátit k práci návrhářky, ale když jsem viděla výsledky, řekla jsem si: Když to nemůže být perfektní, tak raději nic.

Měla jste radost, když teď nedávno Lidové noviny nechaly ušít několik modelů podle vašich předválečných návrhů a zveřejnily to ve své páteční příloze?

Měla jsem velkou radost a nejenom kvůli modelům, ale také, že šlo zrovna o Lidové noviny. Celý život je odebrám a čtu. Tady na nočním stolku mám zrovna poslední číslo. Také jsem ráda, že se modely prodaly na aukci a výtěžek získala společnost Post Bellum, která pořizuje rozhovory s pamětníky, jako jsem já. Přála jsem si, aby peníze dostala nějaká dobročinná organizace.

Čím to, že jste se stala zrovna knihkupyní?

Vždycky jsem měla ráda literaturu a učila jsem se jazyky, tak to bylo celkem logické. Ale také to nebylo bez problémů, v Československu tenkrát neexistovala škola pro knihkupuče, takže jsem musela studovat Vyšší knihkupeckou školu v Lipsku. Štěstí bylo, že jsem ovládala němčinu.

Mrzelo vás, že jste nemohla být návrhářkou?

Mrzelo mě to hodně, ale musela jsem se s tím smířit. Válka mě připravila o velkou část rodiny a také o kariéru, po které jsem toužila. Přesto jsem byla svým způsobem šťastná, nebřečela jsem kvůli tomu. Koneckonců bylo štěstí, že jsem mohla pracovat aspoň v knihkupectví, o to se myslím částečně zasloužil můj manžel. Vzpomínám si, že ho jednou zavolali na ÚV KSČ. Lekla jsem se a radila mu, aby si s sebou vzal pyžamo, pro všechny případy. Skutečnost byla jiná. Na ÚV KSČ si Frantu zavolali bývalí kolegové jeho bratra. Ten byl velký soudruh a za války zahynul. A ti jeho kolegové

si vyčítali, že nedovolili, aby si švagr vzal dceru jednoho z nich – tím by ho zachránili, protože by žil ve smíšeném manželství. Po válce měli špatné svědomí, a tak mému manželovi alespoň zařídili, aby mohl pracovat v Praze, do té doby musel dojíždět mimo hlavní město.

Vím, že vám nedávno zemřel milovaný syn. V jednom rozhovoru jste vyprávěla, že jste před ním až do čtrnácti let tajili, co se za války dělo. Jaký to mělo důvod?

Nechtěli jsme ho tím zatěžovat. Pak ale už byl starší, a když si pořád stěžoval, že nemá žádnou babičku ani dědečka jako ostatní děti, tak jsme mu to řekli. A jeli jsme s ním do Terezína.

Co to s ním udělalo?

Byl z toho šokovaný, reagoval otázkou: Proč jste mi to neřekli dřív? Když jsme mu odpověděli, že jsme mu nechtěli ublížit, tak to pochopil.

Po roce 1989 jste dlouhá léta jezdila vyprávět svůj příběh do škol. Proč jste to dělala?

Považovala jsem to za svou povinnost – aby děti věděly, co se tu dělo, jaký byl osud velké části českých Židů. Aby chápaly, proč se tu někdy projevuje nenávisť vůči Němcům, že to má důvod v minulosti. Za minulého režimu vlastně chodili do škol vyprávět jen političtí vězni, hlavně komunisté. My, co jsme přežili holocaust, jsme začali předávat své zkušenosti až po roce 1989. Teprve, když se mi před dvěma lety stal ten úraz, musela jsem s ježděním do Terezína a do různých škol přestat.

Neděsí vás to, co se teď děje? Jak různé skupiny vystupují s rasistickými, protižidovskými názory?

Je to hodně smutné. Když ale čtu noviny a sleduji zprávy v televizi, tak vidím, že je to všude. Samozřejmě mi to vadí, jedině zadostiučinění je, že to není jen u nás.

Lisa Miková se narodila v lednu 1922 v Praze v židovské rodině. V roce 1938 uvažovala rodina o emigraci do Švýcarska, nakonec se však rozhodli k návratu do Prahy. Na podzim 1938 poslali rodiče Lisu k příbuzným do Záhřebu a chtěli, aby odtud odjela do Anglie. Místo toho se ale opět vrátila do Československa. Začala studovat na Rotterově škole reklamní grafiky a módního návrhářství v Praze, ale kvůli svému původu z ní byla vyloučena. Na začátku roku 1942 odjela i s rodiči transportem do Terezína. Pracovala v technické kanceláři a tam se seznámila s inženýrem Františkem Mautnerem, kterého si v roce 1943 vzala za muže. V září 1943 byli Lisini rodiče deportováni do Osvětimi, její manžel tam byl poslán o rok později, Lisa šla do transportu dobrovolně nedlouho po něm. Z Osvětimi ji brzy poslali do tábora ve Freibergu u Drážďan, kde pracovala v továrně na letadla. Během pochodů smrti byla převezena do koncentračního tábora Mauthausen, kde byla osvobozena Američany. Rodiče zahynuli v Osvětimi, manžel František se vrátil. Po válce Lisa pracovala jako knihkupyně, např. v kulturním středisku Německé demokratické republiky a později v dovozu zahraniční literatury. Spolu s manželem si změnili jména na Mikovi. Měli spolu syna Petra.

Poznámky k filmu „Konec vzpomínek?“

Michaela Vidláková

Dostala jsem pozvánku, která mě zaujala:

Goethe-Institut představí 24. července v 18 hodin v Anežském klášteře dokumentární film „Konec vzpomínek?“, a to za účasti režiséra Petera Scheinera. Dokument staví na výpovědích přeživších holocaust, kteří po válce odešli do Švýcarska. Ti vyprávějí své osobní příběhy a reflektují vztah ke své „nové“ zemi.

Cituji ze zpráv na internetu:

Filmový dokument začíná doznáním režiséra Petera Scheinera. „Jeho otec, přeživší holocaust, jej vzal v roce 1978 na místo bývalého koncentračního tábora v Mauthausenu, na syna to tehdy ovšem velký dojem neudělalo,“ uvádí do děje Tomáš Fridrich z Goethe-Institutu. „Později však Scheiner objevil a docenil nejen pohnutou historii své rodiny, ale také osobnost Gábor Hirsche, dalšího přeživšího hrůzy druhé světové války. Hirsch mezi lety 1995 a 2011 provozoval Kontaktní místo pro přeživší holocaust ve Švýcarsku, tedy v zemi, kterou si s holocaustem zpravidla přímo nespojujeme.“ Před Scheinerovou kamerou hovoří muži a ženy nejen o svých rodinných příbězích a osobních zkušenostech z koncentračních táborů, ale také o tom, jak s tím vším se ne/dokázali vyrovnat a o svém vztahu ke Švýcarsku – tedy k zemi, do níž po válce přišli jako uprchlíci. Film „Konec vzpomínek?“ je v Praze promítán v rámci doprovodného programu k výstavě Gerharda Richtera v Národní galerii. Richter se totiž cítí činností švýcarského spolku (tj. Spolek přeživších holocaust ve Švýcarsku)

Gerhard Richter

osobně velice osloven, a to natolik, že dal vizuální podobu patnáctce sešitů s výpověďmi přeživších holocaust. Soubor výpovědí „Žiji se svou minulostí“

(Mit meiner Vergangenheit lebe ich) byl vydán roku 2016 v Německu. (O vydání publikace „S mou minulostí žiji“ jsme psali v č. 79 z dubna 2016 – pozn. redakce.) Letos na podzim v nakladatelství Oikoymene – také díky podpoře Goethe-Institutu – vyjde i v českém jazyce publikace s obrazy Gerharda Richtera a se vzpomínkami pamětníků holocaustu. Editorem titulu a jedním z pamětníků je prof. Ivan Lefkovits, prešovský rodák, který v 60. letech emigroval do Švýcarska a stal se profesorem imunologie na Univerzitě v Basileji.

Nevím, proč jsem čekala, že kromě příběhů o přežití, které dosud neznám, (a slyšela či četla jsem jich opravdu mnoho) ve filmu uvidím, jestli se Švýcarsko postaralo o tyto lidi, že tu bude nějaké (asi pozitivní) srovnání s tím, jak po celá dlouhá desetiletí bylo tak strašně málo zájmu o holocaust a veliké mlčení u nás. A snad také že se tu objeví i nějaký nový recept, co dál, až tady nebudou ti, kteří tyto vzpomínky vyprávějí. Jenže film nebyl ani to ani ono, ale byl velice nesourodou směsí všeho možného dohromady. Úryvky velice zajímavých výpovědí 2–3 pamětníků – někdo prošel celým tím peklem včetně Auschwitzu, jedna žena byla v Budapešti nejprve ukrývána jeptiškami v klášteře a později v tzv. „chráněných domech“, další pak měl obrovské štěstí, že ve Švýcarsku byl a právě v den vypuknutí války mu pobyt končil – ale právě od toho dne už odjet nešlo – a tak tam zůstal. Jenže já nemám ráda zpřetrhaná vyprávění ani v běžných dokufilmech – každý příběh je přece nějak ucelený a nevím, proč většina filmařů by zřejmě považovala za neodpuštělný umělecký prohřek nechat člověka dovyprávět vcelku. A zde navíc zpřetrhané vyprávění bylo

prolínáno ukázkami proslovů ze schůzí spolku, které většinu přihlízejících nijak zvlášť nezajímají – a co bylo ještě horší – detailními záběry (s prominutím) žranic. Stoly plné vybraných lahůdek, labužnické popíjení kávy, ruka, která si vybírá z mísy plátky šunky – nevím – měl-li to být záměrný kontrast k vyprávění o hladu a hrůzách holocaustu, mně to připadalo spíš nevkusné. Ano, dozvěděla jsem se, že hradba mlčení, která obklopovala přeživší u nás, nebyla o nic moc menší ve Švýcarsku. Že každý si musel více či méně pomoci sám postavit se na vlastní nohy. To, že na rozdíl od lidí ve východní Evropě žili ve svobodné zemi nijak nezmiňovali a asi ani neuměli docenit. Přitom i režisér filmu Peter Scheiner, rodák ze Slovenska, patří k emigraci z r. 1968.

Spolek švýcarských přeživších vydal soubor 15 sešitků s jejich vzpomínkami. Ano, je to dobrý a užitečný počín, zachytit vzpomínky, to určitě. Ale sešitky nenahradí vyprávění – nedovedu si představit učitele, jestli s tím dokáže ve třídě dobře pracovat. A kolik mladých dneska čte? Kdyby to aspoň bylo taky na DVD, nebo aspoň na CD – vidět a slyšet aspoň úryvek, k tomu nějaký dobový autentický záběr – i takové přece existují – to už mladé generaci řekne přece jen víc! Takže s ničím novým, co by pomohlo i tady u nás, jsem se nesešla. Vydání souboru sešitků podpořil – a dokonce výraz obálkám jednotlivých sešitků dodal sám slavný německý malíř Gerhard Richter výřezy ze svých obrazů na téma holocaustu.

Teď ještě – jak do toho všeho Gerhard Richter spadá: Od května do začátku září 2017 je v paláci Kinských v Praze výstava tohoto německého malíře – nejdražšího současného umělce, ceny jeho obrazů jdou do stamilionů. ►

Čtyři plátina nazvaná Birkenau

Richter, letos 85letý, má široké spektrum stylu i námětů. Je to umělec velice vnímavý a angažovaný, na svých plátnech se velmi často vrací k nacistické minulosti své země i rodiny, druhé světové válce, holocaustu či třeba dění okolo 11. září 2001. Namaloval i čtyři velká plátina nazvaná Birkenau, ta byla vystavena v Anežském klášteře v kapli, odděleně od celé výstavy. Ve filmu malíř vysvětluje jejich vznik – původní fotografie přenesené na plátina

Gerhard Richter a Ivan Lefkovič

jsou přemalovávány a převrstveny barvami: šedými odstíny smutku, beznaděje, tmavě rudou nenávistí a zlem a jedovatou zelení, až z toho vznikne abstraktní obraz, pod nímž původní fotografie zcela zmizely – nemá ale zmizet vědomí, že tam jsou. Holocaust jako takový prý zobrazit nelze. Jen emoce, které vzbuzuje. Ano – jsou to obrazy skutečně plné emoce. Ale nemyslím, že ty emoce jsou jednoznačné, může to být jakékoliv zlo. Jakýkoliv

smutek, zmatení světa či lidské mysli. (Vezměme třeba řeč symbolů. Já mám např. doma grafiku od Helgy Hoškové – hořící hromádka dětských botiček a z plamenů hledí oči, takové, jaké známe u vězňů z koncentráku. To je přece výmluvný, velmi emotivní obraz holocaustu, a zcela jednoznačný.)

Takže závěrem: velice si vážím Gerharda Richtera, jeho díla a jeho uměleckých a občanských postojů. Velice si vážím pamětníků, kteří se podíleli svým vyprávěním na tom, aby konec vzpomínek nenastal. Všech, kteří sepsali své příběhy. Všech, kteří se podíleli na vzniku a vydání těchto pamětí. A neméně i všech těch, kdo se podíleli na činnosti Spolku / Kontaktního centra. Ale ten film „Konec vzpomínek?“, který shrnul vše do jednoho kotlíku, ten mne právě tímhle namixovaným „*ein-topfem*“ zklamal.

Záchrana bulharských Židů

Michaela Vidláková

Bulharské Židy prakticky nepostihl holocaust. Jak to bylo možné?

Záchrana bulharských Židů před vyhlazením probíhala zřejmě po dvou kolejích: politické a církevní. Ovšem to hlavní bylo dáno tím, že Bulhaři zřejmě ve velké většině nebyli antisemité a ani nebyli nadšeni spojenectvím s nacistickým Německem. Tím se car Boris a vyšší politici dostávali mezi dva mlýnské kameny – na jedné straně stála touha po podpoře a popularitě mezi Bulhary a na druhé pak snaha zalíbit se Němcům, s nimiž měli spojeneckou smlouvu a kteří samozřejmě naléhali na to, aby i zde bylo provedeno „konečné řešení židovské otázky“.

Hlavní zásluhu na záchraně bulharských Židů politickou cestou podle všeho měl Dimitar Pešev, tehdejší místopředseda bulharského parlamentu. Dimitar Pešev se narodil v bulharském městě Kjustendil, před válkou pracoval jako právník v Plovdivu a Sofii. V roce 1938 byl zvolen a 1940 znovu zvolen místopředsedou bulharského Národního shromáždění.

Na začátku druhé světové války vyhlásilo Bulharsko neutralitu, v roce 1940 ale car Boris III. souhlasil se spojenectvím s Adolfem Hitlerem a akceptoval tím i jeho antisemitskou politiku. V lednu 1941 přijalo bulharské Národní shromáždění *Zákon o ochraně národa*, kterému byly vzorem Norimberské zákony. V roce 1941 vstoupilo Bulharsko do válečného konfliktu na straně nacistického Německa. Válku Sovětskému svazu ale nevyhlásilo.

Dimitar Pešev zpočátku nic nenamítal proti bulharskému spojenectví s nacistickým Německem a nebyl ani proti

vytvoření protižidovského *Zákona o ochraně národa* a hlasoval pro jeho přijetí. Většina Bulharů, včetně mnoha poslanců, církve a zástupců inteligence, s tímto zákonem však nesouhlasila.

Na pokyn nacistů se začaly připravovat masové deportace do táborů smrti v Němci okupovaném Polsku. K deportacím mělo dojít 10. března 1943. Tehdy měli být ze stanice Kjustendil deportováni židovští obyvatelé. Podobně jako i z jiných míst. Celkem všech 48 tisíc bulharských Židů a rovněž Židů z oblastí Thrákie a Makedonie, které byly Bulharskem okupovány. Za Peševem však z rodného Kjustendilu přišli jeho židovští kamarádi z mládí a přinesli mu informace o tom, co deportované čeká. Nejprve tomu nevěřil, posléze však zjistil, že je tomu skutečně tak. Je málo známo, že již v prosinci 1942 vysílalo rádio Moskva společné prohlášení USA, Anglie a SSSR o plánu nacistů na úplné vyhlazení Židů. Když tedy Pešev poznal, jak sám byl dlouho slepý k realitě, pustil se do horečné politické práce (příliš komplikované, než aby to bylo možno zde v krátkosti vysvětlit). Několikrát se marně pokusil o setkání s ministerským předsedou Bogdanem Filovem, vyjednával s lidmi blízkými caru Borisovi, s ministrem vnitra, nacistickým nohsledem Peturem Grabovskim, zburcoval statečné poslance parlamentu. Na poslední chvíli znovu, spolu se svým přítelem Petarem Mihalevem, navštívil ministra vnitra Petura Grabovskioho a předložil mu poslancekou petici a znovu naléhal na zrušení deportací. Ministr se nakonec přece jen nechal zvíkat a vydal telefonický pokyn guvernérovi Kjustendilu a 9. března v 5.30 ráno byl příkaz k deportacím zrušen.

V Kjustendilu, ale i na jiných místech Bulharska již čekali na nádražních peronech bezradní Židé vyvlečení ze svých domovů, když náhle přišla zpráva, že se mohou vrátit domů. Bohužel se to netýkalo Židů, kteří neměli bulharské občanství, tedy Židů z Bulharskem okupované jugoslávské a řecké Makedonie a Thrákie, odkud bylo deportováno 11 644 lidí, z nichž nikdo nepřežil. Jednání skončila určitou dohodou, že židovští muži budou podle potřeby nasazeni na fyzické práce v pracovních táborech v Bulharsku.

Otázku záchranu bulharských Židů politickou cestou zpracoval velice podrobně italský autor a dokumentarista Gabrielle Nissim v knize: „Muž, který zastavil Hitlera“ (Der Mann, der Hitler stoppte).

V lednu 1973, přibližně měsíc před smrtí, byl Dimitar Pešev oceněn izraelským památkem Yad Vashem titulem Spravedlivý mezi národy.

Také pravoslavná církev se velice angažovala ve prospěch bulharských Židů. Bulharská pravoslavná církev byla jedinou náboženskou institucí za druhé světové války na území kontrolovaném nacistickým Německem, která se otevřeně a oficiálně zastala Židů. Také díky aktivitě jejích činníků se podařilo zachránit bulharské Židy před deportací a vyvražděním. Největší zásluhu na tom mají zejména tehdejší významné osobnosti církve – exarcha Štefan, vidinský metropolita Neofit a plovdivský metropolita Cyril.

Když nacisté 10. března 1943 nahnali kolem 8 500 židovských občanů z Plovdivu a okolí do nákladních vlaků, aby je odvezli do vyhlazovacích táborů v Polsku, metropolita Cyril s 300 věrnými a statečnými pravoslavnými věřícími přitáhl na nádraží a prohlásil, že pokud je Němci chtějí odvézt, nastoupí i on, a ostatní svými těly zablokují koleje a trať. Zaskočení Němci s tím nepočítali, pro takový případ neměli rozkazy, a tak po delším váhání nakonec otevřeli vagóny,

Židé z nich vyskákali a vrátili se domů. Bylo jasné, že tím by to neskončilo, a tak metropolita Cyril podnikl další kroky: společně s tehdejšími sofijským metropolitou, který již dříve ve svém paláci poskytl útočiště bulharskému vrchnímu rabinovi, napsali dopis caru Borisovi III., který uzavřel s Německem spojeneckou smlouvu.

V dopise věřícímu carovi pohrozil Božím trestem, pokud nepomůže „naším židovským bratřím“. Car skutečně podnikl potřebná jednání a německý vyslanec v Bulharsku poté podal zprávu do Berlína, že v Bulharsku nelze přikročit ke „zvláštnímu zacházení“, protože Bulhaři dosud nedospěli k německé ideologické zralosti. Je zde prý příliš citlivliv dlouhodobého soužití s různými pochybnými etniky, jako jsou Arméni, Řekové a Cikáni, nejsou proto schopni rozlišit a vnímat závadnost židovského etnika a potřebnost a oprávněnost „zvláštního zacházení“. Deportace je proto nutno prozatím zastavit, aby nebyl ohrožen „dobrý vztah Bulharska k Německu“.

Byl to tedy postoj pravoslavné církve v Bulharsku, který také významně napomohl tomu, že z Bulharska nebyli Židé deportováni. Od r. 2003 je 10. březen v Bulharsku vyhlášen Dnem záchranu bulharských Židů.

V r. 2013 podal Lačezar Tošev, vedoucí stále delegace Bulharska v Parlamentním shromáždění Rady Evropy, návrh na nominaci bulharské pravoslavné církve na Nobelovu cenu míru s tím, že je to příkladný precedens hodný této pocty, protože církev přitom riskovala vlastní existenci a životy svých duchovních na záchranu jinak věřících bratří.

(Prameny: kniha G. Nissim: Der Mann, der Hitler stoppte, internet a článek Jána Krupy, slovenského pravoslavného faráře – <https://svetkrestanstva.postoj.sk/20796/kde-bulharom-chybala-ideologicka-jasnost-nemcov>)

Kdo by ji neznal? Byla u všeho.

Marta Kottová – Lašová

22. 2. 1929 – 18. 6. 2017

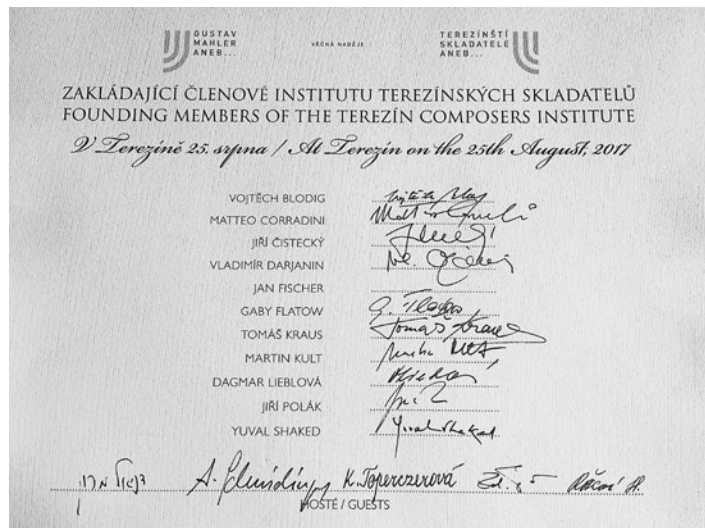
M. K. v dubnu 2007

Její život by vskutku rozmanitý a pohnutý, od spokojeného dětství až po vyznamenání od prezidenta. Byla členkou Skauta i Sokola. Do školy chodila jen do 5. třídy obecné školy, pak už bylo Židům zakázáno školy navštěvovat. Perzekuce pokračovaly a ve třinácti letech přišla do Terezína. Ani tady nezůstala, prošla Osvětim, Gross-Rosen a Mährensdorf, nakonec všechny útrapy přežila a vrátila se do Prahy. Následný život prožila mezi Prahou a Libercem, život bohatý s rodinou, dožila se i narození pravnoučete. Často navštěvovala školy, kde vyprávěla žákům o svém osudu. Byla členkou Tereziánské iniciativy a předsedkyní Historické skupiny Osvětim. V roce 2008 dostala státní vyznamenání – Za zásluhy o stát v oblasti výchovy.

Toto je jen malá vzpomínka na nepřehlédnutelnou Martu Kottovou.

Eva Fantová

Věčná naděje

Už před časem seznámil Ing. Jiří Polák Terezínskou iniciativu se svým plánem pořádat každoročně hudební festival na památku terezínských skladatelů pod názvem *Věčná naděje. Terezínští skladatelé a Gustav Mahler*. Ve spolupráci s Vladimírem Darjaninem, známým organizátorem hudebního života, připravili pro letošní rok nultý ročník plánovaného festivalu. Proběhl v době od 23. do 27. srpna. Podstatná část festivalu se uskutečnila v Terezíně. Konaly se tam dva koncerty, konference i slavnostní podpis zakládající listiny Institutu terezínských skladatelů. Dva koncerty se konaly v Praze. Pořadů se zúčastnilo i několik odborníků za zahraničí, Gaby Flatow, jež žije tč. ve Velké Británii, prof. Yuval Shaked z Haify a Matteo Corradini z Itálie. Telefonicky se na konferenci připojili Mark Ludwig a Teryl Dobbs ze Spojených států. V podání Pražského komorního orchestru, Graffova kvarteta, klavíristy Ivo Kahánka a Symfonického orchestru Českého rozhlasu zazněly na všech koncertech různé skladby Pavla Haase, Gideona Kleina, Hanse Krásy a Viktora Ullmanna. Na posledním koncertě ve Valdštejnské zahradě pod taktovkou Iona Marina též Symfonie č. 1 Gustava Mahlera.

Pořadatelům i účinkujícím patří náš upřímný dík. Svou činností přispívají k plnění jednoho z úkolů Terezínské iniciativy: Nezapomínat na ty, kdo nepřežili.

Dagmar Lieblová

Den romského holocaustu – 2. srpna 2017

Eliška Waageová, Institut Terezínské iniciativy

2. srpna jsme se společně s Konexemi a Českobratrskou církví evangelickou připojili k připomínce Dne romského holocaustu. V tento den v roce 1944, resp. v noci z 2. na 3. srpna 1944, zavraždili nacisté v plynových komorách poslední vězně tzv. cikánského rodinného tábora v Auschwitz-Birkenau.

Připomínka byla zahájena ve 12 hodin vyvěšením romských vlajek na budovách institucí, které se k připomínce i k prohlášení o nutnosti připomínání významných dnů spojených s holocaustem Romů připojili. Stejně jako loni zavlála vlajka na budově Židovské obce v Praze, na Ústředí Československé církve evangelické a na Komunitním centru na Žižkově, ale letos se připojily i některé městské

části Prahy. Vlajky se vyvěšovaly na radnicích Prahy 2, Prahy 3, Prahy 4, Prahy 6, Prahy 7, Prahy 8 a Prahy 10. Kromě Prahy se k akci připojil i městský obvod Ústí nad Labem – město, Unie olašských Romů v Ostravě a Muzeum romské kultury v Brně. Svou podporu akci vyjádřil ústy svého předsedy Čenka Růžičky také Výbor pro odškodnění romského holocaustu a Romská demokratická strana.

Po vyvěšování vlajek následovala tisková konference, při které se zástupci tisku hovořili představitelé zapojených organizací. Po té přednesl historik Michal Schuster přednášku s názvem Likvidace tzv. cikánského tábora v KT Auschwitz-Birkenau 2. srpna 1944 – historie a připomínání, ve které se zaměřil na historické

pozadí těchto událostí a zasadil je do kontextu současného připomínání událostí druhé světové války v České republice i v zahraničí.

Po krátké pobožnosti, kterou vedl kněz Martin Chadima, následovalo taneční a pěvecké vystoupení skupiny Romano Dživipen z Králova Dvora u Berouna a Evy Džobákové s tanečním souborem Gitane z Komunitního centra na Žižkově, kde se odpolední program konal. Večer vyvrcholil koncertem fenomenálního akordeonisty a zpěváka Maria Bihariho.

Děkujeme všem zapojeným, všem návštěvníkům a také všem, kteří zajistili hladký průběh celého dne.

Taneční a pěvecká skupina Romano Dživipen

Kulturní program Památníku ticha – říjen 2017

úterý 3. října 18.00 hod. – Vernisáž – GALERIE VRSTVY PAMĚTI

sobota 14. října 16.00 hod. – Vojna – Body Voice Band...hudebně dramatickou skladbu na motivy klasické inscenace E. F. Buriana uvádí divadelní spolek nedávných absolventů DAMU pod vedením Jaroslavy Šiktancové s choreografií Martina Packa

neděle 15. října 17.00 hod. – Vojna – Body Voice Band

pondělí 16. října

17.00 hod. – BUBNOVÁNÍ PRO BUBNY...letos spojené se SLETEM BUBENÍKŮ v dramaturgii Pavla Fajta

18.30 hod. – Pojmenování ulice v neprostoru města...Nicholas Winton je v posledních letech objeveným hrdinou spojeným s historií „*kindertransportů*“, příběhy rodin zachráněných se uzavírají na nádraží Bubny – usilujeme o to, aby ulice, která jednou spojí osy města napříč místem paměti, nesla jméno toho, kdo zachránil na sedm set dětí...

19.00 hod. – Vernisáž výstavy k vítěznému návrhu architektonické soutěže pro REVITALIZACI NÁDRAŽÍ BUBNY PRO MÍSTO PAMĚTI...The Chemistry Gallery uvede realizační studii budoucího Památníku ticha

20.00 hod. – Koncert – SLET BUBENÍKŮ PRO BUBNY...sál Elektra paláce ORCO

Michal Efrat zemřela v Givat Chaim

Paní Michal Efrat se narodila v dubnu 1926 v Moravské Ostravě jako Evelina Schlachetová. Do Terezína odjela v září 1942, v prosinci 1943 do Osvětimi. Pak následoval Bergen-Belsen, kde se dočkala osvobození. Na podzim 1945 začala studovat na střední grafické škole v Praze, v roce 1949 emigrovala do Izraele a dostala se do kibucu Givat Chaim, který se stal jejím novým domovem, kde si také změnila jméno na Michal a po svatbě na Efrat. V roce 1952 vyšla první dětská knížka, kterou ilustrovala a od té doby pracovala v nakladatelství.

Letos ve věku 91 let v Givat Chaim zemřela. (*Více jsme o Michal Efrat psali v květnu 2012 v TI č. 59, str. 17.*)

Zemřel nejstarší muž světa

15. září letošního roku by se dožil 114 let Yisrael Kristal, nejstarší muž světa, který byl v r. 2016 oficiálně zapsán do Guinnessovy knihy rekordů, muž, který přežil hrůzy holocaustu včetně Auschwitzu, kde přišel o svou první ženu a dvě děti, muž, který před rokem, ve svých 113 letech, opožděně oslavil své Bar micva, protože ve věku, kdy to správně slavit měl, se nacházel ve víru 1. světové války, kde ztratil oba rodiče. Zpráva o jeho smrti se objevila v různých světových i našich médiích včetně ČT. Podrobnější informace o jeho životě jsme přinesli v našem časopise v minulém roce, viz TI č. 79, str. 16.

V listopadu minulého roku byla v Los Angeles v Muzeu holocaustu otevřena jedinečná výstava nazvaná „Za zdi ghetta: Erich Lichtblau-Leskly“. Výstava byla přístupná zájemcům až do konce roku 2016.

TEREZÍNSKÝ UMĚLEC ERICH LICHTBLAU-LESKLY

Napsala Elena Makarova, stručné výňatky přeložila z angličtiny Tamara Pavlíčková

„Maloval jsem co nejvíce pravdivě. Jak jsem se u toho cítil? Tragikomicky. Člověk žijící v takové době nepřemýšlí o době, ve které žije, nerozumí tomu. ... Všechny obrázky, které jsem namaloval, byly pro mne samotného. Aby prokázaly, že toto se skutečně stalo.“

Erich Leskly

Příběh seriálu karikatur nakreslených Erichem (Elim) Lesklym (do r. 1945 – Erich Lichtblau) v Terezíně je sám o sobě příběh hodný vyprávění. Během téměř tří let věznění (1942–1945) se autorovi, zaměstnanému před válkou jako aranžér výkladních skříní v Ostravě, podařilo vytvořit satirickou kroniku života v ghettu. Byl to Terezín, který Lesklého změnil ve skutečného umělce. Na konci války své obrázky téměř zničil, ale stále je měl i s texty na nich ve své hlavě. Když byl starší, znovu se v něm probudil umělec a našel způsob, jak obrázky opět nakreslit. A rozhodl se umístit obrázky na pozadí cihlové zdi, aby vypadaly, jako fresky.

Život před válkou

Erich Lichtblau se narodil 6. června 1911 v malém městě Hrušov, vzdáleném pět kilometrů od Ostravy. Rodině patřily dva domky, v jednom z nich měl dílnu Erichův dědeček Samuel Storch, který vyřezával ze dřeva různé věci pro domácnost. Byl obchodním cestujícím a Erich se nemohl dočkat, až se dědeček vrátí z cest, aby mu mohl pomáhat s řezbářskými pracemi. Jako dědeček, měl i Erich šikovné ruce. Samuel Storch byl v malé židovské komunitě Hrušova respektovanou osobou. Nebyl ortodoxním židem, ale vychoval Ericha v duchu judaismu, bral ho do synagogy, vyprávěl o Palestině. Zapsal Ericha do německé školy v Hrušově. Němčina byla převažujícím jazykem v tomto regionu (České Slezsko bylo v 18. století v područí Rakouska, r. 1918 bylo přiděleno k Československu). Samuel Storch, nar. 1860, byl občanem Rakousko-Uherské monarchie přes půl století. Uvažoval zřejmě takto: „Jen B-h ví, co se vyvine z Československa, jak dlouho bude existovat a jak bude zacházet se židy? Ať je Erich zapsán jako Němec a chodí do německé školy. Prozatím jsou židé respektováni Čechy i Němci a později – uvidíme.“ V r. 1938 byly Sudety předány Německu. V r. 1939 Němci obsadili Československo (březen) a Polsko (září). V r. 1942 byl Samuel Storch ve věku 82 let deportován do Terezína a dva měsíce nato do Treblinky.

Roku 1930 se Erich zapsal do hamburské školy užitého umění, kde studoval design obchodních výloh. Po vojně pracoval v centru Ostravy v obchodním domě Adolf Rix. Tato budova, vysoká na svou dobu, byla postavena r. 1928 v konstruktivistickém stylu. Výstavní budova s elegantními obchody a samozřejmě velkými výkladními skříněmi – co víc si mohl přát? Dědeček Samuel Storch byl na svého vnuka oprávněně hrdý. Mezi lety 1937 až

1939 Erich navrhoval výklady v obchodním domě Julius Huppert, naproti Rixu.

V únoru 1935 se Erich na taneční párty v Národním domě seznámil se svou budoucí manželkou Elsou Silbiger. Elsa (Eliška) přijela ze svého rodného města Inwald v polském Slezsku navštívit své příbuzné v Ostravě. Pro Ericha to byla láska na první pohled. 30. května 1937 rabín Avigdor sezdal v synagoze v polském městě Andrychow mladý pár a popřál mu dlouhý a šťastný život. Jaký byl osud rabína Avigdora není známo, ale pár, kterému požel, slavil v r. 1997 šedesáté výročí svatby, obklopen svou velkou a šťastnou rodinou. Dle Elišky tancoval Erich do svých 90 let.

Protektorát

15. března 1939 německá armáda napochodovala do Prahy. Večer před tím, 14. března, se Erich, Eliška a pár příbuzných vydali do Polska, kde žili Eliščiny rodiče. Byli zastaveni polským policistou, který se domáhal jejich dokladů a přivedl je na policejní stanici. Hranice mezi Polskem a Československem byla zavřena v 6 hodin ráno a nyní byli uprchlíci v nebezpečí, že budou předáni Němcům. Eliška přemluvila polské policisty, aby jim dovolili se vrátit.

21. června 1939 začaly platit norimberské rasové zákony v protektorátu Čechy a Morava.

Pár se rozhodl utéct do Prahy. Bylo tam více židů, větší komunita, a jestliže se dalo věřit „Židovským novinám“, bylo možné dostat se odtud do zahraničí. Kromě možnosti odejít do Palestiny, jak tvrdily noviny, mohli židé také najít útočiště v Bolívii nebo San Domingu, Panamě nebo Argentině; byla tam mapa Dominikánské republiky. Pod obrázkem kompasové růžice směřující na New York, Šanghai, Buenos Aires, San Paolo a Tel Aviv, je glosa: „Toto je dnes židovský symbol“. Noviny jsou bohatě ilustrované fotografiemi atraktivních míst ve světě, zejména, samozřejmě, Palestiny s hojností kibuců a hrdými židovskými pionýry nesoucími na ramenou vidle. Nejméně polovina novin je věnována sionistické propagandě.

A přestože legální židovská emigrace z protektorátu byla dramaticky zredukována, dlouho očekávaný nelegální transport do Palestiny – sotva schopen umístit 1 000 emigrantů z 90 000 žadatelů, opustil Prahu v listopadu 1939. Zatímco Erich se pokoušel zařadit záležitosti v Praze, Eliška se zabývala bytem v Ostravě. Dorazila do Prahy se dvěma zavazadly 1. září 1939, toho dne, kdy Němci obsadili Polsko. Ji

a Erichovi se nepodařilo dostat se do „Palestinského transportu“. Museli se rozhodnout, co bude dále. Zůstali v Praze a po různých peripetiích dorazili 26. listopadu 1942 do Terezína. Erich byl umístěn v Hannoverských barácích, Eliška poblíž v Hamburských barácích.

Terezín-Theresienstadt

1. Ghettoisace

Obr. 1 – Ghettoisieret: Plakáty z Terezínského ghetta

Terezín, pevnostní město s asi 7 000 obyvateli, bylo přeplněno vězni. V listopadu 1942 čítala populace ghetta přes 50 000 na ploše 115 000 m², přičemž denně umíralo cca 127 vězňů (zejména na střevní katar a zápal plic zapříčiněné vyhladověním a chladem).

„Ghettoisace“ Terezína začala pouze rok před příjezdem Lesklých. 24. listopadu 1941 sem byli z Prahy vysláni členové AK-1 stavebního týmu. Měli především za úkol zjistit rozsah zpusťování baráků s galeriemi a silných zdí obsahujících vlhko a zarputilý zimní mráz.

Dosud nebylo učiněno nic k přijetí desítek tisíců vězňů. Mladí čeští židé měli za úkol zbudovat palandy, přeměnit stáje v obytné místnosti, zřídit zdravotnická zařízení.

I přes drsné podmínky, pořádali vězni kabaretní představení a dokonce opravili rozbitý klavír – křídlo, aby mohl Gideon Klein při světle svíčky hrát Bacha.

Prof. Emil Utitz napsal ve své poválečné eseji Psychologie života v Terezínském koncentračním táboře: „Kdyby mi někdo můj první den v Terezíně řekl, že zde strávím tři roky, nikdy bych tomu nevěřil. Ale nějak jsem si zvykl, adaptoval se na situaci... Ti, kteří se mohli uplatnit v nějaké užitečné aktivitě, zvládali hlad a zimu snadněji.“

Adolf Eichman jednou nazval Terezín „malým sionistickým experimentem pro budoucí židovský stát“. Byla zřízena židovská samospráva. Kancelář velitele SS ustanovila Radu starších, a především jejich představeného. Samospráva provozovala zvláštní systém spravedlnosti (soud a vězení), falešnou banku a poštu, veřejný stravovací systém (jídlny a kuchyně) a medicínské služby (nemocnice, střediska pro externí pacienty a izolace). Něco jako ministerstvo kultury a sportu zvané „Správa volného času“ organizovalo širokou škálu akcí, od operních představení po fotbalové zápasy. Všechny tyto instituce vedené Radou starších byly podřízené

Němcům: nic se nemohlo uskutečnit bez schválení kanceláře velitele. Tak jako v ostatních koncentračních táborech, vládl velitel SS nad životy vězňů a jejich osudem. 10. ledna 1942 bylo devět mladých vězňů oběšeno pouze za to, že předali neautorizované dopisy ven z ghetta.

2. Transporty

Terezín byl prezentován světu jako „humánní řešení židovské otázky“. Ve skutečnosti byla pevnost výkonným přestupným střediskem k vyhlazení všech jejích vězňů. Ze 140 000 židů přivezených do Terezína 648 transporty z protektorátu Čechy a Morava, Německa, Rakouska, Holandska a Dánska, bylo 88 135 posláno v 65 transportech do Osvětimi a ostatních táborů smrti a 33 500 jich zemřelo v samotném Terezíně.

Zatímco Eliška a Erich museli jít se svými těžkými zavazadly z bohušovického nádraží do Terezína, následující příchozí měli větší „štěstí“. 1. června 1943 nechal velitel SS zbudovat 2,5 km vedlejší kolej Bohušovice – Terezín. Dělníci, většinou mladí sionisté, byli vyloučeni z transportů na východ, ale jen dokud byla trať budována. Později byla většina z nich deportována.

Obr. 2 – Budování železniční trati

Do léta 1944 se k terezínským vězňům nedostala prakticky žádná informace o tom, co se dělo „na východě“; ale hrůza z výhledu být zapsán na deportační listinu, pronásledovala vězně ve dne v noci. Oznamení o číslech v nových transportech byla distribuována týden před deportací. Také existoval seznam náhradníků pro případ, že byl někdo vyškrtnut na poslední chvíli.

„Neustále probíhaly transporty,“ vzpomíná Eliška Lesklá. „Někdo z Ostravy byl vyškrtnut a můj manžel byl ze seznamu náhradníků zapsán na jeho místo. Loučila jsem se s ním, jako kdybych šla na jeho pohřeb. Myslela jsem, že ho už nikdy uvidím. Ale nakonec byl místo něho poslán někdo jiný. Jindy jsme dostali předvolání oba. Seděli jsme s našimi drobnostmi; manžel byl velmi neklidný, neustále něco skládal a opět rozkládal. Řekla jsem mu, ať toho nechá, ale nemohl se uklidnit, měl strach. Řekla jsem mu, jsme mladí, schopni pracovat a budeme pracovat. Náš rodokmen námi neskončí...“

Kdo za nás nakonec intervenoval, nevím. Ale seděli jsme celou noc, vlak čekal, čísla byla volána, lidé se zvedali ►

a odcházeli, a my jsme zůstávali sedět. Tak to bylo až do rána. My a několik dalších lidí jsme zůstali v Terezíně – neskutečný zázrak.“

Obr. 3 – Loučení před transportem: „Nashledanou ve společném hrobě.“

Lesklého poznámka: Když muž při loučení před transportem na východ říká: „Nashledanou ve společném hrobě,“ byl to pouze vtip ... nikdo tomu tehdy nevěřil, ještě ne...

Obr. 4 – Babiččino příruční zavazadlo na cestu na východ. Pomocná služba transportu (na náramku)

3. Přelidněnost

Přelidnění a přelidněnost jsou předmětem vzpomínek mnoha terezínských umělců. Ulice byly také přelidněny, protože židé směli chodit pouze po určených cestách. „... každodenní ranní procházení ghettem (krátká cesta prostorem byla nemožná, protože tudy chodili všichni), ulicemi plnými lidí jdoucích do práce, podél oken, kterými bylo možno vidět třípatrové palandy sahající až ke stropu. Nemocní starci ležící na nich. Bylo to stejné ve všech blocích podél Hauptstrasse, Seegasse atd.“

Obr. 5 – Zahnutí do transportu na východ – pouze hodinu před odjezdem

4. „Šlojsování“

Šlojsování a kšeftaření jsou hlavními prostředky zdejší existence, píše jeden z vězňů ve svém deníku. ...Každodenní pátrání po obživě jsou vyplněna neuvěřitelnými zázraky. „První zázrak“: neexistují zde peníze. Vše je gratis, zejména jídlo. Ráno vylezeš ze svého útulného polního lůžka, slezeš dolů dvě poschodí po žebříku (ranní rozsvička?) a – hup na nádvoří s miskou. Tam, výměnou za malý čtvereček z tvého jídelního průkazu ti dají porci horkého kafe železnaté chuti. Ne příliš silné, což je dobré pro tvé slabé srdce. A také ne příliš sladké! Nikomu zde nehrozí diabetes... Toto vše je zdarma a stejně pro každého, žádná diskriminace. ...Jak lehce, jak svobodně se cítíš, ztrácije kilo za kilem – hurá, už vážíš pouze padesát kilo! Pouze v nohách stále cítíš nějakou váhu, takže je stále musíš táhnout za sebou.

Obr. 6 – Každý krade. (Na páskách na paži): KRI-PO (Kriminální policie); WI-PO (Ekonomická policie); KÜ-WA (Kuchyňská stráž); Zelenka (Detektivní vyšetřovací skupina)

Obr. 7 – Pracovnice v zemědělství „šlojsuje“ zakázanou zeleninu do ghetta

Obr. 8 – Kradl otec, kradl syn

Obr. 9 – Krádež planěk pro kumbál (šlojsování v terezínském slangu)

Erich Lichtblau se k tomu stavěl jinak. Vězňové, kteří snili o prázdném koutku, o chvílce samoty, se pouštějí do nebezpečných akcí: kradou stavební materiál, aby si zbudovali překližkové krabice, „kumbály“, kde by mohli strávit čas se

Obr. 10 – Noc s ní „o samotě“ na palandě

Obr. 11 – Sen každého: „soukromí ve svém vlastním kumbálu“. (Jo, kumbálista se má líp)

svou ženou nebo přítelkyní. Ale kdyby byla tato konstrukce objevena, obviněný vlastník by skončil na transportní lince.

5. Fronty, fronty, nekonečné fronty

Fronty na jídlo, fronty k doktorovi, fronty na záchod – vězňové strávili polovinu svého času čekáním ve frontách. Dle záznamů z listopadu 1942 byl jeden záchod pro 80 vězňů. Na půdách nebyly záchody žádné.

„Kloslužba“ (klosetová), muž či žena, dává pozor, aby se záchod neucpal výkaly. Když pacient nebo klient skončí, Kloslužba ihned po něm zkontroluje „trůn“, aby si další mohl sednout na čistou toaletu. Jestliže spatří nečistotu, Kloslužba nadává a přinese čistící prášek, posype jím trůn a zamkne kabinu, až do příchodu čistící čety (Putz-kolonne/Schmutz-kolone).

(Pokračování v příštím čísle)

OCENĚNÉ STUDENTSKÉ LITERÁRNÍ A VÝTVARNÉ PRÁCE NA TÉMA: Je minulost stále živá?

Je minulost stále živá?

Lucie Říhová, 13 let, ZŠ Cerekvice nad Loučnou (1. kategorie, 1. místo)

Minulost je stále přítomná a v dnešní době je i u mládeže více populární. Zájem mládeže je správný, mělo by se vědět, co se v minulosti dělo a čeho byla nacistická vláda schopna.

Ptáme se proč. Proč to všechno tak bylo a zda to všechno bylo nutné? Kam by svět směřoval, kdyby se k moci nedostal Adolf Hitler? Dopadlo by vše stejně nebo by byly ušetřeny desítky, stovky, tisíce či miliony lidských životů?

V knihách, učebnicích, filmech, dokumentech i jinde se mluví o židech jako o obětech druhé světové války. Osobně bych je nazvala „hrdiny“. Už jen proto, že vydrželi tak dlouhou dobu v tak nelidských a ponižujících podmínkách.

Ve školách nás učí, ať se vzájemně respektujeme, bez ohledu na to, jak vypadáme, jakého jsme rasového původu apod. Ale můžeme si vůbec brát z minulosti nějaký příklad? Odstrašující?

Jací v té době někteří lidé byli a jak se s jinými lidmi zacházelo? Proč se vůbec někomu mohlo líbit zabíjet nevinné?

Kdyby se v budoucnu dělo něco podobného, byla by to jen ostuda pro nás všechny. Dali bychom tím pouze najevo, že jsme se z ničeho nepoučili.

Ti, kteří opovrhují minulostí, by se měli stydět. Lidé jsou ve všech směrech omylní, ale měli by se ze svých chyb poučit. Pokud ne, věřím, že ještě stále existuje lidské svědomí. Za padesát let už tu nemusí být nikdo, kdo prošel koncentračním táborem. Co když to hlavní, co nám připomíná ony hrůzy, tváře nevinných, zmizí? Bude se historie opakovat? Příštím hlavním cílem by se mohli stát třeba Romové. Neměli bychom dopustit, aby se opakovalo něco podobného.

Určitě to není individuální rozhodnutí, ale kolektivní. O našem budoucím směřování nerozhodne jedna osoba za den nebo noc. Bude záležet třeba na tom, jakou si vybereme vládu nebo jaký budeme mít postoj k podobným hrozným činům.

Proč by se muselo něco takového opakovat?

Obr. 1 – Veronika Fejtová – Prohlídka minulosti,
13 let, Gymnázium Kolín, (1. kategorie, 1. místo)

Obr. 2 – Martin Svozil – Bez názvu,
6 let, ZUŠ Březnice, (1. kategorie, 2. místo)

Včera, dnes i zítra

*Marie Dvořáková, 17 let,
Střední uměleckoprůmyslová škola v Bechyni
(2. kategorie, 1. místo)*

Když v mír tvé oči zaplanou, nevěřím jim, jistě klamou. Chtějí mi ukázat bezpečí, které však změníš v davové šílenství. Použiješ mě, jako ovečku, již daroval jsi pít, ostatní půjdou za smečkou ve stopách tvých. Však vody je málo a spotřeby moc. V životech lidských spočívá tvá moc?

Na hrbu krev a v mysli vztek, to všechno že tě neposlech? Tobě těžké je vzdorovat, když druhými chceš manipulovat. Ti, jež nepomůžou tvému dílu, na ně pak svedeš všechnu vinu a vyženeš je do šedého splínu?

To říkáš si člověk, ne – spíš zrůda! Mám z tebe nechuť a vztek, včera, dnes i zítra. Rodině mé namlouváš blaho, přátelům mým slibuješ mír. I mně nabízíš své dlaně, ani okem však nepohlédnu na ně. Má mysl nebude v okovech. Nejprv bys ukázal slunný den, pak ale přijde bouře jen, v níž pomalu utápíš všechny kolem.

Prosit mě můžeš horem dolem, chléb nabízet. Čekáš, až dostanu žízeň a obrátím se ve tvou přízeň? Ach, jak chybná je tvá snaha, dopřát iluzi blaha. Tebou dál nenechám se zmást, život můj nebudeš krást.

Pravíš, že špatná je má cesta, podlehnout tobě byla bych zcela šťastná. Já však raději budu prachem, než jedním z vás. Davem fanatickým vrahem.

Tak usedám až dole pod všechnou tou hanbou lidstva. Hanbím se – ne však vlastním studem, ale zkázou lidstva. Už nenabízíš přízeň svou, už pouze hlínu mám nad hlavou.

Obr. 3 – Petra Kupková – Dotek minulosti, 18 let, Střední škola polygrafická, Olomouc, (3. kategorie, 2. místo)

Z MATČINA ZÁPISNÍKU

*Tamara Nádassy, 16 let,
Gymnázium Jana Palacha, Mělník
(2. kategorie, 3. místo)*

12. ÚNORA 2015

„To stačí, člun je plnej! Už se sem nevejdete!“

„Ale já tam mám dceru!“

„Je mi líto, už takhle jsme moc těžký.“

„Mami, tak já vystoupím.“

„Ne, holčičko. Zůstaň, kde jsi. Fadia se o tebe postará, že jo? Já přijedu v příštím člunu, jen se neboj.“

Člun odplouvá. Odváží moji dceru Djamilu a sestru Fadiu do Řecka, kde budou v bezpečí. Já zůstávám, spolu s dalšími tisíci lidmi, bez své rodiny. Rozděláváme oheň a čekáme do rána na další člun.

13. ÚNORA 2015

V šest hodin vychází slunce a začíná nový den. Nový strach, úzkost a nejistota. Jedna paní má ještě trochu vody, každá se trochu napijeme, ale šetříme.

Nasedáme do pašeráckého člunu. Očekávám lehkou úlevu, ale ta nepřichází. Namísto toho se mi hlavou honí milion otázek: Bude to teď lepší? Nebo ztroskotáme? Jak jsou na tom Djamila a Fadia?

Dvě hodiny úmorné plavby je za námi. Všichni jsme to zvládli. A další skvělá zpráva – našla jsem dceru s Fadiou. Všechny tři jsme v pořádku.

Jako skupina několika stovek lidí jdeme kamsi, kde bychom měli mít střechu nad hlavou. Všechno mi to přijde nemožné, ale jsem pro změnu šťastná.

14. ÚNORA 2015

Dnešní noc přespáváme v záchranném táboře Moria na ostrově Lesbos. Někteří si rozbalují stan, další se zabydlují v kontejnerech. Dostáváme jídlo, pití a také instrukce, že zde máme zůstat, dokud nebudeme evidováni. Tak tu čekáme.

Djamila pořád pospává. Je vyčerpaná z náročné cesty. Já píši tenhle deník a Fadia pomáhá nandávat jídlo. Den plyne velmi pomalu.

15. ÚNORA 2015

Tenhle den je stejný jako ten včerejší. Já píši deník, Fadia pomáhá s jídlem a Djamila oznamuje: „Je tu hrozná nuda!“

20. BŘEZNA 2015

Uplynulo třicet čtyři dní. Štěstí zatím přálo jen jedné rodině, které povolili pohyb po Evropě. Dostaneme se někdy odsud? – otázka, na kterou teď tady v Morii myslí každý. Jsou nás tu tisíce. Jediné, co se zde změnilo, je nová dvakrát oplocená budova pro údajné výtržníky. Ano, hlídají, jak se chováme. Taky nám ubývá jídlo.

21. BŘEZNA 2015

Můj děda byl československý Žid. Za druhé světové války žil v terezínském židovském ghettu. Následně byl přepraven do plynových komor v Osvětimi. Babička našťastí se svou dcerou stihla utéct do západní Asie. Vzpomínám, jak mi právě ona vyprávěla o hrůzách, které se v tehdejší protektorátu Čechy a Morava děly. Najednou mě to vede k myšlence – v čem je to tady v Morii jiné? Žijeme za ostatním drátem a nemůžeme odejít? Ano. Hlídají nás četníci? Ano. Jsou zde špatné životní podmínky, máme málo jídla a pití? Do třetice ano. Jediné, co snad nehrozí, jsou plynové komory a nucené práce. Ale když si to tak uvědomím, zažíváme skoro stejné pocity. Psychické i fyzické: strach – co když nás pošlou zpět do měst, kde zuří válka – úzkost, nevědomí, napětí, ale i hlad, vyčerpanost a nemoci!

22. BŘEZNA 2015

Dnes svým spoluobyvatelům pokládám otázku: Poučil se svět z minulosti?

Ve většině případů slyším nejsmutnější odpověď: „Ne.“

Pochod Vrba-Wetzler 2017

Text i foto: Radek Hejret

Letos, jak už se pomalu stává tradicí, uspořádala česká odbočka organizace ICEJ ve dnech 2.–8. července opět Pochod po stopách hrdinů. Zúčastnilo se ho celkem 32 lidí ze čtyř zemí světa – Česka, Slovenska, Izraele a Skotska. Nejmladšímu účastníkovi bylo 16 a nejstaršímu 66 let. Společně v průběhu pěti dní překonali pěšky vzdálenost 130 km z Auschwitz-Birkenau do slovenské obce Skalité, odkud jeli vlakem do Žiliny, tam, kde Alfréd Wetzler a Rudolf Vrba, uprchlí vězňové z Birkenau, diktovali svoji Zprávu, jeden z nejvýznamnějších dokumentů dějin holocaustu. V žilinské Nové synagoze pak účastníci pochodu uzavřeli své putování reflexí, kde z úst mnohých zazněly i důvody jejich účasti. Ty byly rozličné.

Jedna mladá účastnice ze Slovenska např. uvedla: „Stydím se za to, že máme ve vládě znovu fašisty. Na pochod jsem se vydala proto, abych vyjádřila svůj občanský postoj, že s tím nesouhlasím.“ Zajímavý je i životní osud a tím i důvod k účasti Davida Herckyho, který přicestoval z Izraele a je dlouholetým kamarádem Tomáše Pojara (někdejšího českého velvyslanc

ce v Izraeli, syna dřívějšího vedoucího vzdělávacího centra pražského Židovského muzea). David se narodil v roce 1964 v USA a v jeho rodném listě stálo David Herky. Nikdo z jeho příbuzných nikdy o šoa nehovořil. David se někdy v osmdesátých letech přestěhoval do Izraele, kde absolvoval základní vojenský výcvik a stal se důstojníkem IDF. Také zjistil, že jeho příjmení je správně Hercky. V současnosti je předsedou Izraelsko-české obchodní komory a člen dozorcí rady společnosti „Agel“ – největšího poskytovatele soukromého zdravotnictví v České republice. Na pochod dorazili společně s manželkou Vivian narozenou v Mexiku, protože se chtěl

dozvědět více o minulosti svých předků. Podle archivních dokumentů totiž pocházeli oba Davidovi prarodiče z otcovy strany ze Slovenska, z obce jménem Skalité. A jak David zjistil, jeho dědeček se jmenoval Herčký a navštěvoval před válkou Neologic-kou/Novou synagogu v Žilině, přesně tu synagogu, ve které jsme slavnostně zakončili naše týdenní putování po stopách Vrby a Wetzlera.

Všichni účastníci se shodli na tom, že týden strávený na cestě kopírující trasu útěku Vrby a Wetzlera byl jedním z nejsilnějších životních zážitků. Byla to akce, která má smysl.

Přidáte se příště i Vy?

Brundibár – už po kolikáté?

Michaela Vidláková, foto František Fendrych

Dětská opera Brundibár. Po kolikáté už o něm píší? Jako by se v Terezíně nedělo nic jiného než hrál Brundibár. A proč tedy vždy znovu nám při něm zvlhnou oči? Asi proto, že Brundibár se opravdu stal symbolem Terezína, symbolem a vzpomínkou na vyvražděné děti. Na to nejhorší, co se mohlo stát.

Přišla mi mailem pozvánka: V Praze bude 4. 7. 2017 v Divadle v Dlouhé divadelní skupina dětí z Kanady hrát Brundibára. Pomyslela jsem si: Jo, Kanaďani, budou *ausgerechnet* nám předvádět, jak se hraje Brundibár.

Jak jsem se zmýlila! Měli opravdu co předvést. Soubor nebyl ledajaký amatérský sbor, ale 50členný soubor Canadian Children's Opera Company, herecky i pěvecky na vysoké úrovni. Krásná vtipná inscenace, jednoduché kulisy a kostýmy, ne kopie terezínských – a přece právě svou jednoduchostí, jakoby improvizovanou, tak blízké původnímu pojetí. Krásné školené mladé hlasy zpívaly text v angličtině, ale některé písně, například „Husičky mi odletěly ...“ zazněly i česky. Prostě, byl to zážitek. Umělecký – a pro nás samozřejmě i emocionální. V první řadě totiž sedělo 6 pamětníků, z Kanady přijel se svou rodinou i Johny Freund, jeden z „Birkenau Boys“, či vlastně přímo duše téhle zázračně přeživší skupiny.

Jen jedna věc mi vadila – ale za to strašně moc. Brundibár je přece samostatné plnohodnotné umělecké dílo. Jenže zde to režisér Joel Ivany zasadil do rámce úplně jiného. Hra nezačíná tak, jak ji známe – s Pepíčkem a Aninkou, ale nejprve je zde jakási scéna, kde mladá žena hraje na klavír, doprovázená výňatkem z filmu „Hudba mi zachránila život“ o známé pianistce, Alici Sommerové-Herzové, která koncertovala i v Terezíně, a teprve pak se najednou děj zcela nelogicky překlápí do Brundibára. A co je ještě horší – ani opera pak neskončí radostnou vítěznou pochodovou písní o poraženém Brundibárovi, ale opět se scéna zcela nelogicky propadne do šerosvitu a nostalgické klavírní hudby s postavou

pianistky. Proč? Jedině proto, že Alice Sommerová-Herzová byla také v Terezíně a že její 6letý syn hrál v Brundibárovi? Vznikl z toho podle mého názoru a pocitu jakýsi podivný guláš. Dojetí, které vyvolal Brundibár, rychle přešlo a mě přepadlo spíš zklamání ze zbytečně pokaženého dojmu. Nedalo mi to, a když nastala možnost dotazů, své rozčarování jsem režisérovi vyklopila.

Když režisér a poté i mladí herci pochopili, kdo že jsme, tak nás pak ve foyer obklopili, měli radost ze setkání, a jak že se nám to líbilo, že se musíme s celou skupinou vyfotit, následovalo ještě nesčetně jednotlivých fotek a *selfiček*, povídalo by se o *sto šest*, jenomže čas neúprosně tlačil, divadlo zavíralo a oni se pospíchali ubytovat.

Otec Hobitů a jeho židovský pravnuček

(podle internetu zpracovala Michaela Vidláková)

John Ronald Reuel Tolkien, „otec Hobitů“, autor světoznámých knih jako např. Pán prstenů, byl katolík, nicméně měl nadstandardní vztah k židovství – svého času dával nejednou najevo negativní postoj k Hitlerovi, a když jeho kniha měla být přeložena do němčiny a německý vydavatel po něm vyžadoval, aby prokázal svůj „neárijský původ“, tehdy mu odpověděl, že „ke své velké lítosti žádné předky tohoto vynikajícího lidu nemá“. I později po válce o své slavné knize řekl novinářům, že skřítky v jeho knihách mnohdy připomínají židovský způsob myšlení a chování a jsou do jisté míry zobrazením věčné touhy židovského lidu vrátit se do své staré domoviny.

K dovršení všeho nyní má 27letého židovského pravnučka Nicholase Tolkienu, který právě napsal svou první divadelní hru zvanou „Terezín“, která měla premiéru v New Yorku 13. 6. 2017. Jak tedy přišel katolík J. R. R. Tolkien k židovskému pravnučkovi? Jeho vnuk Simon Tolkien se oženil se židovskou manželkou, Tracy Steinbergovou, čímž se jejich syn Nicholas nejen stal formálně halachickým Židem, ale k svému židovství se i hlásí, studuje židovské texty, je uchvácen jejich krásou a moudrostí. Bolestně nese vědomí šoa, nejen pro smrt 6 milionů nevinných souvěrců, ale také proto, kolik z kultury a dodržování židovského ritu s jejich smrtí vzalo zasloužené. Sám říká, jak ho významně ovlivnil styk s prarodiči z matčiny strany, Anny a Marka Steinbergových, zvláště dědečka, který ho připravil na Bar micva a přiblížil mu znalosti Tóry, talmudské příběhy, židovské tradice, i typický židovský humor. Dalším silným zážitkem pro

Nicholase byla návštěva Izraele. Tím vším došel k vlastnímu hlubokému ztotožnění se s židovstvím. Říká také, že pokaždé, když slaví sobotu nebo jiné židovské svátky a udržuje tradice, uctívá tím současně i památku zavražděných.

Nicholas Tolkien

Plakát ke hře Terezín

K myšlence napsat divadelní hru „Terezín“ ho přivedla knížka „Motýli tady nežijí“ – to když si uvědomil, že krásnou poezii a obrázky obsažené v knížce tvořily děti, které byly poté zavražděny – jen pro svůj židovský původ. Život v Terezíně mu přiblížil také „Deník Gondy Redliha“, jednoho z terezínských vychovatelů mládeže. Další 5 let se věnoval studiu o Terezíně, hledal na internetu, setkal se i s několika přeživšími, kteří byli v té době dětmi, a tak i jejich vyprávění zrcadlilo dětský úhel pohledu na onu dobu. Proto i svou hru „Terezín“ napsal Nicholas Tolkien jako příběh o mladých, nicméně 15 postav a 45 scén přináší pohledy ze široké perspektivy na všechny hrůzy, které věznění přinášelo.

Podle autora bylo důvodem k napsání hry vědomí, že ubývá pamětníků, jak málo jsou slyšeni, a také snaha postavit hráz nadcházející „amnézii o šoa“. Chce, aby diváci byli znovu konfrontováni s tím, co to znamenalo být v Terezíně a poté v Auschwitzu, co to je vidět před vlastníma očima vraždění lidí, a pokusit se čelit zlu takovéto bezdůvodné nenávisti k Židům. Doufá, že jeho hra vyvolá v divácích i pocit spoluzodpovědnosti za současné dění také pokud jde o stoupající antisemitismus a antiizraelismus ve světě.

V pondělí 16. října vzpomeneme na zahájení transportů na Židovském hřbitově na Vinohradech u pamětního kamene lodžským ve 14.00 hodin položením květiny. Pak se delegace TI přesune k Parkhotelu a od 17.00 hodin začne na nádraží v Bubnech tradiční Bubnování proti tichu mlčící většiny.

Předsednictvo TI

**Terezínská
iniciativa**

Vydává Terezínská iniciativa, Jáchymova 3, Praha 1. Telefon: 222 310 681, e-mail: terezinskainiciativa@cmail.cz.

Redakční rada: Eva Fantová, Zoja Franklová, Doris Grozdanovičová, Anna Lorencová, Michal Stránský, Michaela Vidláková

Bankovní účty: v CZK: 59433011/0100, v USD: 348331234555011/0100

Číslo 87 vyšlo v září 2017.

MK ČR E 10779